

Normální lidé

CLARA
TÖRNVALLOVÁ

AUTISTŮV PRŮVODCE
GALAXIÍ

Host

Překlad této knihy byl podpořen Švédskou kulturní radou.
The cost of this translation was supported by a subsidy from
the Swedish Arts Council, gratefully acknowledged.

Automatizovaná analýza textů
nebo dat ve smyslu čl. 4 směrnice 2019/790/EU
je bez souhlasu nositele práv zakázána.

Vanliga människor

Copyright © 2023 Clara Törnvall

First published by Natur & Kultur, Sweden

Published by arrangement

with Nordin Agency AB, Sweden

All rights reserved

Cover art and illustrations © Anneli Furmark

Translation © Petra Hesová, 2025

Czech edition © Host — vydavatelství, s. r. o., 2025

(elektronické vydání)

ISBN 978-80-275-2565-2 (ePUB)

ISBN 978-80-275-2564-5 (PDF)

ISBN 978-80-275-2566-9 (MobiPocket)

PŘEDMLUVA

Já, autorka téhle knihy, jsem autistka. Autismus znamená, že člověk přemýšlí, mluví a pohybuje se jinak než běžní lidé, takzvaní neurotypici. Jsem nastavená jinak než většina lidí, což má za následek, že se dennodenně snažím pochopit neautisty a přizpůsobit se tomu, jak funguje jejich mozek. Je to nepřestávající práce na celý život.

Většina lidí autisté nejsou. Takovým se říká neurotypici.

Těžko odhadnout, kolik jich vlastně je, protože ne všichni lidé s autismem, ADHD nebo ADD vyhledají odborníka, aby jim stanovil diagnózu. Víme jen to, že devadesát tři procent populace žádnou neuropsychiatrickou diagnózu nemá.

Tahle knížka je určena těm, kdo mají s autismem osobní zkušenost a chtějí se naučit

lépe porozumět obyčejným lidem. Ti žijí v podivném světě, přitom ale málokdy vidí sami sebe jako někoho, kdo se vymyká z normálu.

Na následujících stránkách se setkáte s autisty, kteří vyprávějí o svých zkušenostech s neurotypiky. Podělím se i o tipy, které by pro mladého člověka s autismem mohly být užitečné. Jde o rady, které zabírají i mně v dospělém věku, a přála bych si, abych je dostala dřív. Jsem si plně vědoma toho, že autisté nejsou všichni stejní, a tak moje tipy možná právě u vás fungovat nebudou. Vyberte si z nich ty, o kterých tušíte, že by vám mohly vyhovovat.

Existuje řada publikací o autismu, jejichž autorem je neurotypik vedený snahou pomoci autistům, aby se přizpůsobili, tedy aby se nechovali tak autisticky. To pro tuhle knihu neplatí.

Je to autistický průvodce psaný autistickou průvodkyní.

Ted' je řada na nás, abychom my popsali je.

KDO JE NEUROTYPÍK

Být neurotypikem znamená, že se váš mozek vyvíjel zvláštním způsobem. V důsledku toho si člověk vykládá svět podle určité šablony a myslí, mluví a pohybuje se jinak než autista.

Jelikož neurotypici neboli NT, jak se tento pojem někdy zkracuje, tvoří většinu, považuje se jejich způsob fungování za normu. To oni jsou typičtí představitelé lidského rodu. Normální lidé. Standard.

Termín „neurotypický“ není pejorativní ani výsměšný, ale neutrální. Autisté a lidé s ADHD nebo ADD ho často používají k popisu svého okolí. Neurotypici se k němu zdaleka tak často neuchylují, protože nepotřebují popisovat sami sebe. V téhle knize označuje člověka, který není autista. (Přísně vzato se pro osoby bez diagnózy PAS používá termín „alistic-ký“, zatímco termín „neurotypický“ označuje

člověka, který nemá vůbec žádnou neuropsychiatrickou nebo psychiatrickou diagnózu. Ovšem vzhledem k tomu, že označení „alistický“ zatím není příliš zavedené, používám známější slovo „neurotypický“).

S normálností nic nenaděláte. Má své biologické příčiny a není dána výchovou. Jestliže nemáte autismus, ADHD nebo ADD, nemůže za to trauma z dětství ani rodičovská výchova. Stejně tak se neurotypikem nestanete po očkování. Je to vrozená věc.

Je třeba pochopit, že neurotypičnost není duševní nemoc, ale funkční nastavení. Nedá se odnaučit ani odmyslet, neexistuje na ni lék.

Je dobré vědět, že neurotypikům často dělá potíže popisovat rozdílnost nehodnotícím

jazykem. Mnoho lidí se domnívá, že být neurotypikem je lepší. Jiní si zase myslí, že když autista mluví o sobě, tak ze sebe dělá něco extra nebo se považuje za nadřazeného.

To samozřejmě není pravda. Být autistou není ani lepší ani horší, pouze jiné. Jinak je to stejně neutrální jako být neurotypikem.

JAK POZNAT NEUROTYPIKA

Dá se neurotypik poznat od pohledu? Ne, nic jako specifické vzezření neurotypika neexistuje. Vypadají všelijak. Na druhou stranu vám to ale může leccos napovědět.

Když potkáte člověka oblečeného podle nejnovější konfekční módy (bez výrazných detailů) a v nepohodlných nových botách (například na podpatcích), který má živou obličejovou mimiku, každou chvíli si vyměňuje pohled s ostatními a v tlačenici se cítí jako ryba ve vodě, aniž by si přitom musel vzít chrániče sluchu nebo sluneční brýle — pak je velká šance, že jste narazili na neurotypika.

SPOLEČNOST PRO VĚTŠINOVÉ MOZKY

Naše společnost má řadu požadavků na to, aby všichni fungovali stejně. Od dětí se očekává, že budou dostatečně necitlivé vůči smyslovým podnětům a natolik otupělé, že zvládnou pobyt v hlučné škole s přeplněnými třídami, kde se každou chvíli upravuje rozvrh, střídají učitelé, kolektiv se dělí do menších skupin a neustále se mění podmínky.

Nestačí poslouchat vyučující a vybavit si při zkoušení všechny podrobnosti. Kdepak, na žácích je, aby si vyhledali potřebné údaje, dokázali přednést poutavou ústní prezentaci, sami před učitelem zhodnotili svůj studijní výkon a uměli své odpovědi analyzovat na velice abstraktní úrovni.

Ve Švédsku je žádoucí, aby se jedinec brzy osamostatnil a odstěhoval z domova, bydlel sám a nebyl na nikom závislý, ani na vlastní

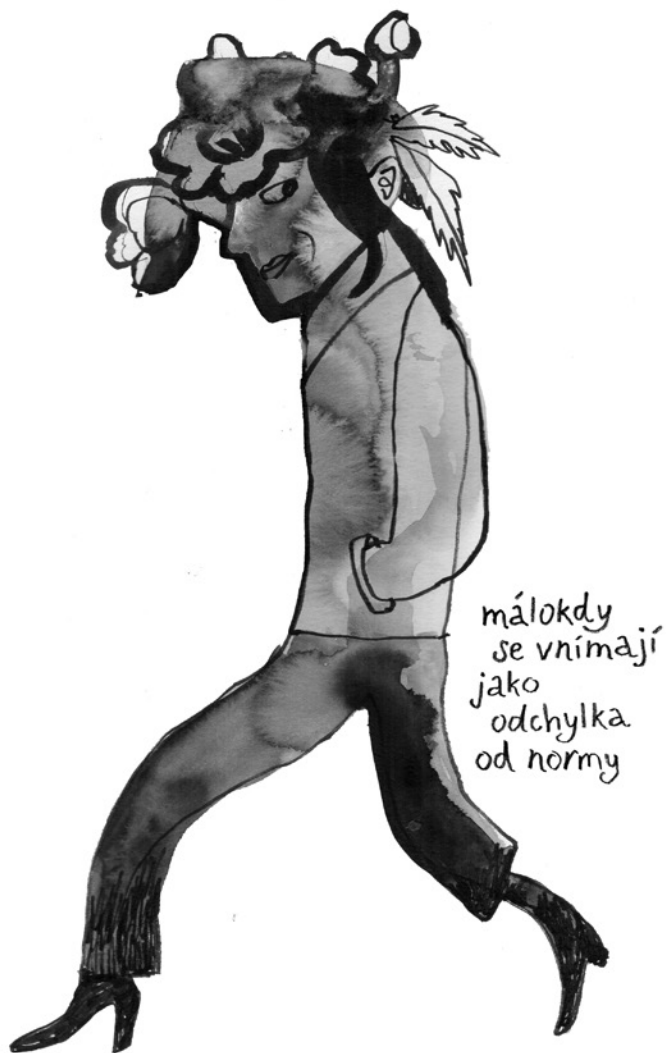
rodině. Aby takové nezávislosti mohl dosáhnout, musí mít tak dobře placenou práci, že mu to umožní pořídit si vlastní bydlení.

V pracovním životě musíte být natolik odolní vůči stresu, abyste se dokázali vyrovnat s nejistotou a krátkodobým zaměstnáním. Musíte umět rychle zareagovat na pracovní nabídku, neustále se přizpůsobovat, účinně argumentovat, abyste si vyjednali lepší mzdu, projevovat společenskou obratnost, u oběda vést nezávaznou konverzaci a zbožňovat týmovou práci.

Kromě toho se očekává, že budete aktivně trávit volný čas a mít přátele. A fungující milostný vztah. Zvládnete udělat řidičák, podepsat smlouvu s dodavatelem elektřiny a budete včas platit složenky. Naučíte se procházet otočnými dveřmi, objednat si dovolenou a zaplatit nákup u samoobslužné pokladny.

Každý jedinec má představovat malý, všeho schopný vesmír a samostatně zvládat veškeré oblasti života. Vynikat ve všem a všechno umět.

Docílit toho není snadné pro nikoho, ale pro člověka s autismem je to takřka nemožné. Může za to skutečnost, že autista nemá stejné výchozí podmínky jako neurotypik. Být autistou v neurotypické společnosti se

málokdy
se vnímají
jako
odchylka
od normy

podobá snaze protlačit hranol kruhovým otvorem.

Všichni lidé mají své silné a slabé stránky. Přednosti a slabosti autistů a neurotypiků se však nepřekrývají. Nám často jdou věci, se kterými mají neurotypici potíže, a problém nám dělá to, co je pro neurotypika hračka.

Jenže normu vytváří většina. Jestliže se podivné chování vyskytuje u většiny populace, není považováno za handicap, protože se týká skoro všech. Z toho důvodu řada neurotypiků neví, že tvoří normu. Často (téměř vždy) se domnívají, že všichni ostatní fungují stejně jako oni.

Některé neurotypiky dráždí, když jim řeknete, že jste jiní. Bývá pro ně obtížné přijmout, že nejsme všichni stejní. Pro neurotypika nebývá jednoduché vcítit se do představy, že existují různé způsoby fungování, když s tím nemá osobní zkušenost.

Pokud nadále trváte na své jinakosti, může jim to připadat jako provokace — mají pak pocit, že ze sebe děláte něco extra nebo se na sebe snažíte upozornit. Je to nejspíš dáno tím, že většina lidí si chce připadat jedinečná a chce, aby ostatní vnímali jejich originalitu. Málokdo rád slyší, že je průměrný. Kdo z nás by se chtěl cítit konvenční a obyčejný?

„Cis“, „hetero“, nebo „bílý muž středního věku“ jsou nudné kategorie, do kterých se nechcete dostat. Ani bílý muž středního věku nechce být bílý muž středního věku. Zní to jako hrozná nuda.

Žijeme v kultuře, která prý vzdává hold silným individualitám, jež vyčnívají a jdou si vlastní cestou. K tomu, že to ne vždy odpovídá skutečnosti, se ještě vrátím.

Je třeba dodávat, že každý jsme jiný a nikoho — ať už je autista, nebo ne — nelze posuzovat čistě podle způsobu, jakým funguje? Setkáte-li se s neurotypikem, pak jste se setkali právě jen s tím jedním konkrétním. To samé platí u autistů. Uvádím to pro jistotu, abychom v tom měli jasno. Teď se totiž ponoříme hlouběji do často nesrozumitelného neurotypického světa.

DĚJINY NEUROTYPÍKŮ

Normální lidé tu byli vždycky, v celé historii lidstva. Ne vždy se jim však říkalo neurotypici. Dlouho se nazývali jen lidmi, zatímco autisté si vysloužili všechna možná označení, od svatých bláznů přes psychopaty, schizofreniky, postižené, duševně nemocné, psychicky narušené, podivíny, idioty a excentriky až po učence a génie.

Neurotypici mají odjakživa vlastní názor na někoho, kdo funguje jinak než oni. Nezřídka si namlouvají, že nejlépe vědí, co autista potřebuje, přestože s autismem nemají zkušenost. Toto přesvědčení, že mají klíč k tomu, co dělá člověka člověkem, je často tak hluboce zakořeněné, že nechápou, že z nich mluví předsudky.

Předsudky vycházejí z nedostatků v mentalizaci, schopnosti rozumět sobě a ostatním.

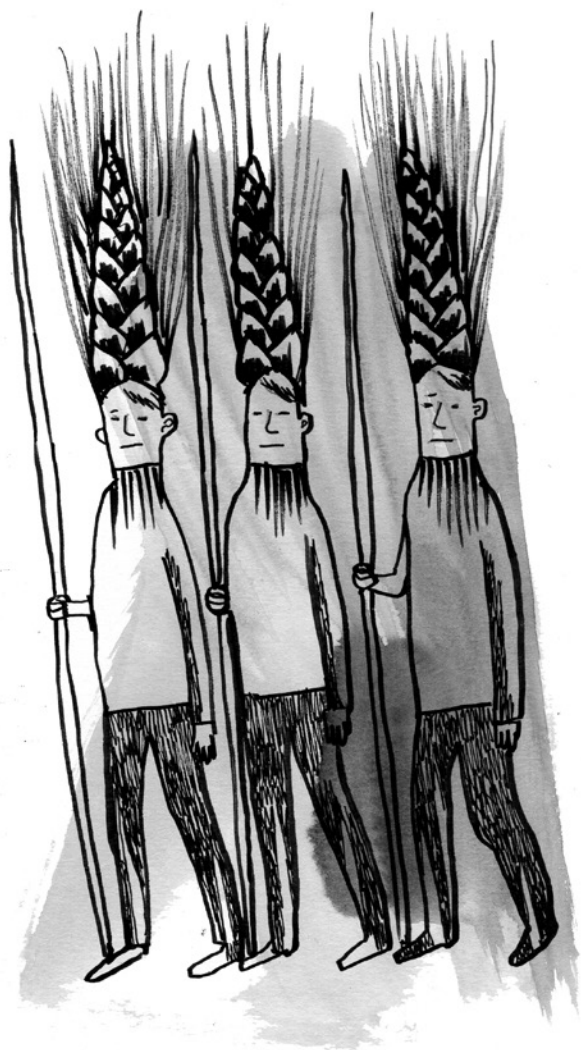
Člověk, který je má, často postrádá ochotu nebo schopnost představit si, že někdo jiný může cítit, myslet a prožívat jiným způsobem než on sám.

Historicky tlak okolí přispěl k tomu, že člověk dokázal vybudovat životaschopná společenství a kultury. Skupinové myšlení se však projevuje i silně destruktivně — v podobě šikany, válek a teroru.

Neurotypiky často zaměstnává snaha být součástí skupiny a někam patřit. Neustále se vztahují k jiným lidem okolo sebe a řeší, co si dotyční asi myslí. Jsou tudíž méně odolní vůči tlaku okolí než autisté. Neurotypici rádi tvrdí, že všichni lidé jsou stejní, a proto s oblibou považují tlak okolí za něco, čemu se nedá vzdorovat.

Řada vědeckých pokusů prokázala, že pro jedince je obtížné postavit se proti skupině. Jedním ze známých příkladů je experiment, který v padesátých letech dvacátého století provedl psycholog Solomon Asch. Ve skupinách, které měly odhadovat délku různých čar, dostali všichni účastníci s výjimkou jednoho nařízeno, aby odpovídali nesprávně. Osamělý pokusný subjekt se pak neodvažoval spolehnout na vlastní úsudek, postavit se proti ostatním, přestože jejich

odpověď byla očividně chybná, a odpovídal stejně jako oni.

O řadu let později, v roce 2014, byl experiment zopakován, tentokrát se ho ovšem účastnily autistické a neurotypické děti. Ukázalo se, že malí autisté častěji odpovídali správně a vybírali čáry správné délky. Spoléhali se sami na sebe a tlaku okolí odolali.

Výsledkem takových experimentů však i přesto bývá často závěr, že všichni lidé podléhají tlaku okolí stejně. Tohle riziko platí pro každého, říkávají neurotypici. Potíží je v tom, že to není pravda. Ne všichni podlehnou, byť většina třeba ano. Většina lidí se přizpůsobí, ale vždycky zbude hrstka takových, kteří se odváží to neudělat. Dějiny jsou plné příkladů, kdy se jedinec vzepřel a šel si svou vlastní cestou, i když ho to někdy přišlo draho.

Dokud budou neurotypici tvrdit, že tváří v tvář silné skupině si nikdo neuhájí nezávislost, nedozvíme se všechno potřebné o osobní morálce ani o destruktivních silách v kolektivu. Přizpůsobení se totiž stále bude vnímat jako nevyhnutelnost. Bylo by lepší, kdyby se výzkum zaměřil na ty, kdo se odchylují od normy. Proč nejdou s davem, i když je to nejjednodušší řešení? Co je přiměje sebrat odvalu a postavit se většině?

HLASY AUTISTŮ

Choli: Když požádáte neurotypika, aby vám vysvětlil, co právě řekl, zopakuje vám ještě jednou to samé, akorát pomaleji. Já vás slyšel už napoprvé, to ale neznamená, že chápu, co tím myslíte.

Fabian: Když nadhodím, že u mě to a to takhle nefunguje, někdy se mi dostane odpovědi: „Tak s tím něco dělej.“ Já nestojím o to, aby mě někdo litoval. Jenom bych rád, aby okolí projevilo trochu ohleduplnosti.

Bea: Jedna má blízká kamarádka se přistěhovala k nám do města a sháněla byt, tak jsem ji nechala bydlet u sebe. S mým klukem jsme tehdy zažívali dost těžké období, takže jsem ji poprosila, jestli by se nemohla na víkend přesunout někam jinam, protože

potřebujeme trochu času pro sebe. Když se po neděli nevrátila zpátky, začalo mi to vrtat hlavou. „Vždyť jsi mě vyrazila, tak teď bydlím v hotelu,“ dozvěděla jsem se. Já ale jen řekla, že potřebuju byt o víkendu pro sebe, to ona si to vyložila úplně jinak. Přitom jsem ji vůbec nechtěla vystěhovat.

Došlo mezi námi k celé řadě nedorozumění, při nichž se na mě zlobila, jenže to nedávala najevo. Nakonec vybuchla vzteky až po několika letech. Byla jsem z toho hrozně smutná. Skoro všechno, co mi vyčetla, se týkalo toho, že jsem prý něco prohlašovala, a ona to přitom pochopila úplně jinak.

Jenže já to právě myslela přesně tak, jak jsem to řekla. Bylo to nesmírně vyčerpávající a trvalo mi několik let, než jsem se vzpamatovala. Hodně mě to ranilo a měla jsem potom strach hledat si nové přátele.